

PÅ BRAMGÅSENS YNGLEPLADS

Af Benny Génsbøl

Som medlemmer af Daneborgekspeditionen 1964 (se „Grønland“, august 1965) opholdt civiling. Niels Hesselbjerg Christensen, stud. med., nu læge Niels Rosenberg og undertegnede sig i Daneborgområdet på Grønlands nordøstkyst i tiden 18.4. – 20.7. 1964 med det formål at gøre en ornitologisk status over området. Der havde ikke været ornitologer på dette sted i ca. 30 år, så man var interesseret i at få vor viden ført à jour; der kunne nemlig i relation til den ret udtalte klimaforandring godt være sket en forskydning af faunaen.

Daneborg – en af nordøstkystens fire vejrstationer – ligger nogenlunde midt i bramgåsens grønlandske yngleområde, der strækker sig fra Scoresby Sund i syd til Germanialand i Nord – en strækning på ca. 800 km.

Bramgåsen yngler kun under højarktiske klimaforhold – julitemperatur under $+5^{\circ}$ – og foruden den grønlandske population findes fuglen også ynglende på Spitsbergen, på Novaja Zemljas sydlige ø og på øen Vajgach sydvest for Novaja Zemlja.

Foråret kommer sent til $74.$ breddegrad. Man fornemmer selvfølgelig på hele vejr-situationen, at det nærmer sig, men som overalt, hvor mennesker lever under ekstreme forhold, er det den vågnende natur, man for alvor tager bestik af, og her oppe er det virkelige tegn på, at vinteren er omme, gæssenes og vadefuglenes ankomst. Når de først er her, er det alvor med foråret.

Før dem har snespurvene ganske vist indfundet sig – endda en hel måned før – men de er kun bebudere om et forår, der engang vil komme; vinteren har endnu på det tidspunkt godt fat i landet; temperaturer på $\div 20^{\circ}$ og rygende snestorme er ingen sjældenhed da.

Anderledes er det en måned senere: Solen står på himlen døgnet rundt, omkring middagstid når temperaturen op på plusgrader, og sneen begynder at smelte.

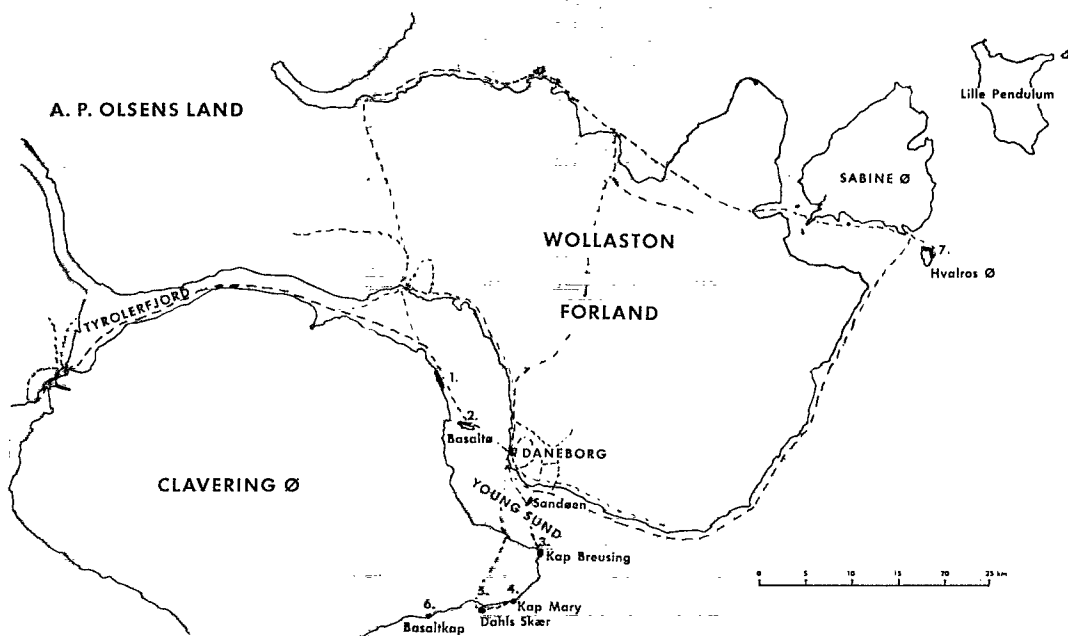
Allerede ved vor ankomst fandtes der ganske vist snefrie partier flere steder – fremspringende, udsatte punkter, som sneen blæser af ved første lejlighed, og hvor den smule, der bliver tilbage, hurtigt fordamper. Men sådanne steder egner sig

ikke særligt som fourageringspladser for fuglene. De viser sig nemlig at være helt eller næsten golde. På grund af deres beliggenhed får de ingen glæde af smeltevandet – den så godt som eneste form for væde plantevæksten i sommertiden tilbydes i disse tørre egne.

Men omkring midten af maj begynder de første snefri pletter på steder med vegetation at dukke frem. Dermed er der skabt livsbetingelser for gæssene, og de viser sig da også prompte.

Den 16. maj så vi de første – 2 kortnæbsgæs – og allerede dagen efter var bramgæssene fremme – en smuk kile på 29 på vej nordover. For os synes ankomsttiden nok at ligge sent. Hjemme har grågåsen halvstore gæslinger da, mens de nordlige arter altså ikke engang har påbegyndt æglægningen. Og så ligger ankomsten endda tidligere end nogensinde før konstateret – for kortnæbsgåsen hele 9 dage, for bramgåsen 6; klimaforbedringen synes at have gjort sin virkning.

Fra vi så de første, og de næste par uger frem i tiden, havde vi daglig gæs på træk nordover – ikke i store tal, for der er langt mellem fuglene på Nordøstgrønland, men op til et hundrede stykker på de bedste dage.

Kort over kendte bramgåsekolonier omkring 74° n. br. i 1964. 1) 30–40 par i 1964. Kolonien ikke tidligere konstateret. 2) 4–6 par i 1964. Besøgt i 1932 af Alwin Petersen – da 36 reder. 3) 4 reder i 1964. Besøgt i 1932 af C. Madsen og husede da 3 reder. 4) og 6) Angives af folkene på Daneborg som yngleplads for »få« par. 5) 1932 15 par (A. P.). 7) 20–25 par i 1932 (A. P.). Kun kolonierne 1, 2 og 3 er tilset i yngletiden, mens 4, 5, 6 og 7 blev besøgt uden for. De punkterede linier på kortet angiver ekspeditionens rejseruter og kortere ture. Som omtalt foretoges en del inden bramgåsens ankomst, så flere kolonier kan sikkert findes på vore ruter og selvsagt i andre dele af området.

Bramgåsens hun ved sine to æg.

Ser man en kile gæs på træk, kan man fristes til at tro, at det er fugle fra samme yngleplads, der tager nordpå sammen. Gæs er jo udpræget socialt indstillede fugle, der holder sammen i grupper, som måske kunne tænkes at stamme fra et fælles tilhørsforhold til en yngleplads, som de så atter drog til i samlet flok. Men det er nok alligevel ikke rigtigt – vi så i hvert fald et tilfælde af det modsatte. Niels Hesselbjerg Christensen opholdt sig den 19. maj ved Kap Breusing – en gammelkendt yngleplads for bramgåsen – da en kile på syv af disse fugle kom trækkende nordover. Da flokken var lige over de gamle redepladser, lod tre af dem sig pludselig „dumpe“ ud af flokken i den halsbrækkende, hvirvlende flugt, gæs undertiden anvender under landing. De fire resterende fløj videre nordpå.

Det var ikke muligt for Hesselbjerg at se, om fuglene gik direkte ned på redepladserne, men de sad i hvert fald dér, da han så efter tre kvarter senere, så det er nok sandsynligt.

Endnu inden de sidste flokke var draget forbi på vej til de nordligste ynglepladser, lå de første bramgåsehunner allerede og rugede. Højest en uge efter, at

vi så de første, ved vi, at æglægningen var begyndt. Den 1. juni fandt vi en rede med 9 æg, og tæller man tilbage, giver det 24. maj som seneste dag for første æg.

Og det er klart, at i hvert fald gæssene må have travlt. Rugningen varer ca. en måned, ungerne opvækst to. Vi er så henne i begyndelsen af september, og den korte højarktiske sommer har ikke langt igen. Tiden for opbrud er nær.

Begrebet fuglefjelde kender enhver naturinteresseret. Navnet bringer associationer om alke, lomvier og søpapegøjer, om rider, mallebukker og skræper og måske om suler og stormsvale, men da absolut ikke om gæs.

Den opfattelse må man imidlertid ændre, når man befinder sig i Nordøstgrønland. Bramgåsen yngler dér kolonivis på fjeldsider, ofte sammen med gråmåger, og at arten på sådan en måde afviger fra sine slægtninge, skyldes en særdeles hensigtsmæssig tilpasning til livsvilkårene på stedet.

En af fuglenes værste fjender på disse kanter er nemlig polarræven. De voksne fugle kan den som regel ikke få fat i, men rederne er sårbare. I et landskab som det nordøstgrønlandske, hvor vegetationen er yderst fattig, er store fugle under rugning selvfølgelig ikke vanskelige at få øje på for en fjende, og konsekvensen af det er vist åbenbar.

Ved at bygge rede på stejle fjeldsider har bramgæssene garderet sig fuldstændig mod polarrævens redeplyndren. Til gengæld har de fået en anden ægrøver dør om dør: gråmågen, men den kan de dog normalt forsvare sig over for.

Hvor bramgåsekolonierne kommer til at ligge, afhænger i høj grad af, hvor fuglene finder egnede fjelde. Inden for en dagsrejse fra Daneborg kendte vi seks

Unge, ikke flyvedygtige bramgæs i Lille Sødal 30. juni 1964.

Bramgæs på vej nordover.

kolonier, alle på basaltklipper, der faldt lodret ned mod havet (fjorden). Vi tilså ikke alle sammen, efter at fuglene var ankommet – kun kolonierne på NØ-hjørnet af Claveringøen, på Basaltøen og på Kap Breusing.

Kolonien på Basaltøen besøgte vi ialt en halv snes gange. Den ligger kun 5 km fra Daneborg og er nem at nå – bare en halv times kørsel med hundeslæde. Øen hæver sig kun ca. 80 meter over fjorden, og da den fra sydsiden stiger ganske jævnt, er det ikke vanskeligt at komme frem til kanten, og derfra kan i hvert fald en del af rederne overskues.

Man er vant til, at gæs er overordentlig sky fugle; en flok fouragerende gæs kommer man sjældent nærmere end 200 meter, før den letter. Derfor er det med stor undren, man færdes i en bramgåsekoloni. Kravler man ud på et af de mange fremspring, en sådan basaltvæg rummer, for at få et overblik over kolonien, er der ganske vist straks fugle, der letter fra hylderne – noget man synes er en normal „gåsereaktion“. Og dog! Disse gæs flyver som regel ikke væk straks. De kommer derimod tæt hen over hovedet på én, stærkt „gakkende“, men efter nogle ture rundt flyver de som oftest et stykke ud på fjordsiden og sætter sig afventende dér. Det viste sig at være den karakteristiske opførsel for de fugle, der ikke yngede, eller endnu ikke havde rede. De rugende fugle derimod blev bare liggende – i hvert fald hvis man gik frem med en vis forsigtighed. Dem kunne man stå at betragte på ganske tæt hold.

Hunnen behøver ikke megen plads for at kunne acceptere et muligt redested; et fremspring på mindre end en kvadratmeter er nok. For at hindre æggene i så let at trille ned – sådan må vi sikkert opfatte det, for det findes ikke hos andre

gæs – laver hunnen en vold af gamle ekskrementer rundt om selve reden. Når hun har lagt første æg, plukker hun sig for dun og lægger en krans rundt om redeskålen. Dunene er selvfølgelig med til at holde på varmen, men de har nok den største betydning, når fuglene tager ud på deres daglige fourageringstur. Hunnen dækker da æggene til med dunene, som falder i den grad sammen med omgivelsernes farver, at det er svært at se, at der ligger en rede. Gjorde fuglene ikke det, ville gråmågerne helt givet have tømt reden, inden de vendte tilbage.

Apropos dette! De første to gange, vi besøgte kolonien på Basaltøen, foretog vi optællinger af ægantal i de ialt fire reder, vi indtil da havde fundet. Bramgåsen yngler så højt mod nord, at man kun har forholdsvis få angivelser af kuld størrelser; vi ville derfor gerne supplere. De rugende fugle blev skræmt af rederne, og æggene talt. Men det holdt vi snart op med. Det viste sig nemlig, at vi ved næste besøg ikke kunne finde de tre af rederne igen, og det selvom vi syntes, vi havde mærket os stederne ret nøjagtigt.

Forklaringen kan kun være, at gråmågerne havde toldet. Var bramgæssene først fløjet af rederne, vendte de ikke tilbage, før der var faldet ro over alt igen, og inden da havde gråmågerne opdaget de ubeskyttede æg og ædt dem.

Men som sagt, gik man bare forsigtigt frem, blev hunnen liggende og ingen skade skete.

Selv har jeg stået kun 6 meter fra en rede og fotograferet. Ganske vist var det blot med hoved og apparat fremme, men alligevel – det er dog gæs. Begge fugle – hannen står som regel altid ved siden af og holder vagt – kiggede bare opmærksomt på mig. Efter en lang serie optagelser lige efter hinanden med det ret støjende apparat rejste hunnen sig fra æggene og stillede sig op ved siden af reden i en nærmest tranceagtig stilling. Men heldigvis var hun ikke alvorlig skræmt; parret blev da på stedet.

En tilbundsående forklaring på, hvorfor de rugende bramgæs ikke er sky på ynglepladsen, kan man selvfølgelig ikke give, men måske kan man komme med en tilnærmelse: Vi ved fra andre arter, at fugle, der er påvirket af rugeinstinktet, kan vise sig meget tillidsfulde. Tænk blot på edderfuglehunnen, der ofte lader sig „klappe“. En anden ting er, at mennesket for bramgæs på yngleplads aldrig har været nogen fare – disse egne bebos jo normalt slet ikke af mennesker – og sætter vi det i forbindelse med, at bramgåsens rede kun kan trues fra luften, vil det måske med fuglens opfattelse og under den nævnte påvirkning af rugeinstinktet sige, at de væsner, der bevæger sig rundt oppe ved kanten, ingen betydning har, ingen trussel udgør. At reagere på deres tilstedeværelse er derfor overflødigt. Det må her bemærkes, at fuglene på fourageringspladserne deroppe reagerede med omtrent samme grad af skyhed, som vi kender fra gæs i almindelighed.

Fra fremspringende punkter på klippevæggen kan nogle af rederne betragtes på nært hold.

Bramgåsen ruger i omkring 25 dage, og i den periode forlades reden kun kort tid ad gangen. Klimaet er jo koldt; æggene bliver let så afkølede, at fostrene dør. Under de korte fourageringspauser kan fuglene ikke skaffe sig tilstrækkeligt at æde, og når rugetiden er ovre, er de stærkt afmagrede.

At det er en fordel for bramgåsen som værn mod polarræven at anbringe sin rede på en klippehylde, er klart. Men ulemper fører placeringen også med sig.

Kolonien kan ligge i 3–400 meters højde. Hvordan får de gamle fugle gæslingerne ned derfra?

Den metode, andre andefugle anvender i lignende situationer, består i, at moderfuglen flyver ned på jorden og derfra kalder på sine ællinger, der så lader sig dumpe ned. Man kender det bl. a. fra hvinand og stor skallesluger, der begge yngler i træhuller, men det drejer sig unægteligt om noget større højder med bramgåsen.

Man *har* set metoden anvendt også hos denne art, dog kun fra 30 meters højde, og med fugle der var skræmte. Flere forfattere gisner om, at den måde at klare sagen på må være den almindelige, idet de henfører til de omtalte ænder og også til visse alkefugle. Det er dog nok et spørgsmål, om de har ret. Et udspring fra redepladsen vil nemlig ikke, som der fremføres, betyde, at gæslingerne lander på vandet – i hvert tilfælde ikke i de kolonier vi så. Nedenfor disse ynglepladsers basaltklipper lå der en masse løse, nedfaldne blokke, og selv om en nyfødt gæsling åbenbart kan tåle en del, overlever den sikkert ikke efter et fald på bare 50 m at ramle mod en klippeblok. Skulle der andre steder ikke være dette nedfald foran kolonien, kommer gæslingerne heller ikke da til at lande på vand. Klækningen sker normalt 1.–10. juli, og på det tidspunkt er de nordøstgrønlandske fjorde endnu isdækkede.

Skal et rimeligt antal af de nyfødte gæslinger komme levende ned fra reden, må det sikkert være andre metoder, der er de almindeligt anvendte. Sådanne har man da også set – og det i hele tre forskellige udformninger, der alle virker groteske, når man tænker sig dem udført af en andefugl.

I ét tilfælde så en iagttager begge de voksne tage en gæsling i næbbet og flyve ned med dem på jorden; i et andet sås en gæsling blive transporteret ned på ryggen af en af de gamle, og endelig har man set én komme ned via forældrefuglens fremstrakte ben! At så mange forskellige former kan anvendes, betyder nok, at der foregår en udvikling på dette område. En fast, virkelig hensigtsmæssig form er åbenbart endnu ikke fundet, og den „naturlige“, hvor fuglen kalder nedefra, har åbenbart ikke været velegnet under en tilpasning til rugning på en yngleplads som bramgåsens.

Er gæslingerne bragt ned, melder næste problem sig: Hvor skal der fourageres? At det skulle være noget problem, er måske ikke særlig indlysende. Gæs er ikke videre „kræsne“ – græs, polarpil og rypelyng finder man mange steder. Dog er det alligevel sådan heroppe, at store strækninger ligger hen som golde stenmarker, og endelig er det ikke nok bare at finde et sted med den rette vegetation. Der skal også være åbent vand i nærheden – et sted at redde sig hen, hvis en fjende dukker op. Og dette sidste er vanskeligt at skaffe på den tid – var det i hvert fald i

Kap Breuning, Clavering-øens østligste punkt – en af områdets markante profiler, en typisk basaltformation. Bramgaskolonien ligger længst til venstre i billedet.

begyndelsen af juli 1964 i Daneborgområdet. Vi traf da også flere gange bramgæs med tilsyneladende helt nyfødte gæslinger over 10 km fra nærmeste yngleplads, så det synes at være noget af et problem.

Men efterhånden som sommeren skrider frem, hjælper det noget. Elvene bryder op og sender store vandmasser ud i fjordene, og snart dannes der inde ved land et isfrit bælte på nogle meters bredde, som fuglene kan ty til, hvis en polar-ræv dukker op.

Desuden er gæssene uhyre årvågne under fourageringen, og gæslingerne skal ikke være mange dage gamle, før det er næsten umuligt at løbe det forspring ind, de takket være forældrenes årvågenhed har fået, så hvad der går tabt til polarræven, er sikkert ikke store ting.

Når gæslingerne er en måneds tid gamle, begynder de voksne at fælde, og den næste måneds tid er de ude af stand til at flyve.

De unge, ikke yngledygtige bramgæs, fælder væsentligt før. Allerede 30. juni traf vi 6 afslæede ungfugle i en sø i Lille Sødal, 5–6 km nordøst for Daneborg.

Ungfuglene fælder sikkert fortrinsvis inde ved ferskvandssøerne. De afsmelter nemlig lang tid før, der træffes åbent vand i fjordene.

Omkring første september er alle flyvedygtige – både gamle fugle og „gæslinger“, og ofte samler bramgæssene sig i store flokke inden trækket går sydover til vinterkvartererne i Skotland og Irland.

Her overvintrer, så vidt man da endnu ved, alle „Grønlandsgæssene“. Også Spitsbergenbestanden kommer hertil, men holder sig adskilt fra de andre. Gæssene fra Novaja Zemlja og Vajgach tilbringer sikkert udelukkende vinteren ved Vadehavet og den tyske Nordsøkyst.

Bringes med venlig tilladelse af Munksgårds forlag.

LITTERATUR:

Salomonsen, Finn: Grønlands fugle.

Pedersen, Alwin: Die Ornis des mittleren Teiles der Nordküste Grönlands. Meddelelser om Grönland 110: 11.

Pedersen, Alwin: Säugetiere und Vögel. Meddelelser om Grönland 128: 2.

Løppenthin, Bernt: Die Vögel N. O. Grönlands zwischen 73° und 75° 30' N. Br. Meddelelser om Grönland 91: 6.

Nordens Fugle i Farver bd. 5 og 7. København u. å.

Atkinson-Willes: Wildfowl in Great Britain.

Ringleben: Die Wildgänze Europas.